

Kontrollkäik Varjupaigataotlejate Majutuskeskusesse

(1) Õiguskantsleri nõunikud viisid 12.05.2014 ja 14.05.2014 läbi omaalgatusliku kontrollkäigu Vao varjupaigataotlejate majutuskeskusesse (edaspidi ka keskus).

Varjupaigataotlejate majutuskeskuse tööd korraldab AS Hoolekandeteenused. [Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse](#) (VRKS) § 32 lõike 3 alusel on 11.04.2013 sõlmitud [haldusleping](#) Sotsiaalministeeriumi ja AS Hoolekandeteenused vahel varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuse teenuse osutamiseks. Haldusülesandeks on varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuse teenuse korraldamine, varjupaika taotlevate saatjata alaealiste vastuvõtukeskuse teenuse korraldamine ja rahvusvahelise kaitse saajate abistamine esmase elamisloa saamise järgselt.

Keskus asub Lääne-Virumaal Väike-Maarja vallas Vao külas. Keskus asub Tallinnast umbes 120 kilomeetri kaugusel. Lähim linn on Rakvere, mis asub 30 kilomeetri kaugusel. Keskuses on orienteeruvalt 35 kohta isikute majutamiseks. Keskuse personali kuulub kaks töötajat: keskuse juhataja ja sotsiaaltöötaja. Keskuses on korraldatud valveteenus öhtusel ja ööajal, nädalavahetusel ning riigipühadel.

Kontrollkäigu ajal viibis vastuvõtukeskuses 32 elanikku. Neist 26 olid varjupaigataotlejad, kuus isikut olid saanud rahvusvahelise kaitse. Keskuse elanike seas oli neli täisealist naist ning neli alaealist. Üks laps oli vastsündinu, kaks 2-aastased ja üks 9-aastane. Üks laps käis Kiltsi põhikoolis.

Vastavalt VRKS § 32 lõikele 1 on majutuskeskuse ülesanne vajadusel korraldada taotlejale varjupaigamenetluse või ajutise kaitse menetluse ajal toetusena järgmiste teenuste osutamine: 1) majutamine; 2) keskusel elava taotleja ja VRKS § 34 lõike 2 punkti 3 või § 62 lõike 2 punkti 3 alusel väljaspool majutuskeskust elava taotleja varustamine toiduainetega või toitlustamine, varustamine esmavajalike riietus- ja muude tarbeesemete ning hügieenivahenditega ja rahaga hädapärasteks pisikulutusteks VRKS § 36 lõikes 6 sätestatud määras; 3) tervisekontrolli ja vajalike tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine; 4) hädavajalik tõlketeenus ja eesti keele õpetamine; 5) informeerimine tema õigustest ja kohustustest; 6) VRKS-i alusel tehtavate menelustoomingute tegemiseks vajalik transporditeenus; 7) muud esmavajalikud teenused. VRKS § 36 lõike 1 alusel on VRKS § 32 lg 1 punktis 2 nimetatud teenused (välja arvatud varustamine esmavajalike riietus- ja muude tarbeesemetega) asendatud rahalise toetusega. Taotlejale makstav rahaline toetus on võrdne kehtiva minimaalsetest tarbimiskulutustest lähtuva toimetulekupiiriga; perekonna teise ja iga järgneva liikme toetuse suurus on 80 protsenti perekonna esimese liikme toetuse suurus (VRKS § 36 lõiked 4 ja 5).

(2) Kontrollkäigul kontrollisid õiguskantsleri nõunikud, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikut alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kuidas järgitakse keskusel isikute põhiõigusi ja -vabadusi.

(3) Kontrollkäigu ettevalmistamiseks pöördus õiguskantsler teabe nõudmisega keskuse poole. Samuti pöördus õiguskantsler info saamiseks MTÜ Eesti Pagulasabi ja MTÜ Johannes

Mihkelsoni Keskuse poole. Õiguskantsleri nõunik küsitles majutuskeskusele teenust osutavat perearsti. Samuti vestles õiguskantsleri nõunik Kiltsi kooli klassiõpetajaga.

Kontrollkäigul kohtusid õiguskantsleri nõunikud keskuse juhataja ja sotsiaaltöötajaga ning toimus ringkäik keskuse ruumides.

Õiguskantsleri nõunikud intervjuerisid kontrollkäigul kümnet varjupaigataotlejat (1 inglise, 1 hispaania, 1 albaania, 3 vene ja 3 araabia keeles ning üht last eesti keeles).

(4) Õiguskantsleri soovitused

(4.1) Tervishoiuteenuste osutamise korraldus

Kontrollkäigul tõusetus küsimus varjupaigataotlejatele tervishoiuteenuste korraldamisest. Järgnevalt on käsitletud esmase tervisekontrolli teostamist majutuskeskusesse saabumise järel, lepingu sõlmimist perearstiga varjupaigataotlejatele tervishoiuteenuste osutamiseks, tõlkimist ning laste hambaravi.

Kontrollkäigul selgus, et majutuskeskuses viibivatele isikutele osutab tervishoiuteenuseid perearst, kellega keskusel lepingut sõlmitud ei ole. Perearsti vastuvõtt on Väike-Maarjas üks kord nädalas. Keskuse juhataja selgitas, et varjupaigataotlejatele on püütud korraldada esmane tervisekontroll pärast keskusesse saabumist, kuid viimasel ajal on käidud arsti juures nende inimestega, kellel on terviseprobleemid ning esmast kontrolli ei ole teostatud. Ühtlasi võetakse arvesse, kas inimene saabub majutuskeskusesse Politsei- ja Piirivalveameti kinnipidamiskeskusest, kus teostatakse esmane tervisekontroll. Kinnipidamiskeskusest vabastamise järel terviseandmeid kahjuks inimestele käesoleval ajal kaasa ei anta.

Ka perearst märkis, et rutiinset esmast kontrolli ei teostata, vaid arsti juures käiakse vastavalt vajadusele. Varjupaigataotlejaid käsitatakse tavaliste ravikindlustamata inimestena, kellele teostatakse vajalikud uuringud, mille kohta esitatakse keskusele arve. Arst nentis samas, et rahastamisest sõltuvalt võiks tulevikus teostada üldist tervisekontrolli iga uue inimese puhul, kuna on ebaselge, millisest keskkonnast nad tulevad ning nad võivad kaasa tuua ka teiste ohtlike haigusi. Samuti annaks süsteemne ülevaatus selgema pildi inimese olukorrast.

Intervjueritud isikud märkisid, et mitmed neist ei olnud üldse arsti juures käinud, kuid ei tundnud ise ka selle järele vajadust. Mainiti, et vajaduse esinemisel teavitatakse juhatajat, kes korraldab arsti juurde pöördumise.

Paar varjupaigataotlejat mainis, et arsti juures ei olnud korraldatud tõlkimist (araabia keelde, hispaania keelde), mis takistas oma probleemi selgitamist ja arstist arusaamist. Toodi esile ka seda, et teatud juhtudel oli häiriv, et juhataja ise või teised keskuse elanikud tõlkisid.

Perearst selgitas tõlkimise osas, et tal on tuttav arst, kes valdab araabia keelt ja vajadusel tõlgib telefoni teel. Perearst märkis, et siiani on hakkama saanud ka vähese inglise ja vene keele oskusega. Paar korda on ette tulnud olukorda, kus patsiendid on tõlkinud üksteise muresid. Arst selgitas lisaks, et reeglina on võimalik kliinilise pildi järgi hinnata, mis on inimesel viga ja ei ole vaja nii palju rääkida ja seletada.

Keskuse juhataja selgitas samuti, et üldjuhul tõlgib araabia keelde perearsti tuttav arst. Tõlkimisel on olnud abiks tema, teised keskuse elanikud, on kasutatud telefonitõlget. Juhataja selgitas, et ta küsib, kas inimest häirib see, kui ta on juures.

Mitmed varjupaigataotlejad tõid esile probleemi, et neil ei ole võimalik saada hambaravi ning nad võtavad pidevalt valuvaigisteid. Laste hambaravi osas selgus, et üks laps oli keskuse eelmises asukohas saanud kooli kaudu käia hambaid kontrollimas. Ka uue kooli kaudu oli hiljuti korraldatud hammaste kontroll, kuid siis ta ei saanud osaleda (väidetavaks põhjuseks oli asjaolu, et ta ei kuulu ühegi perearsti nimistusse). Lapsevanem mainis intervjuu käigus, et lastega ei ole mõtet paluda hambaarsti juurde pöördumist, sest nagunii hambaravi pole võimalik saada.

Vastavalt VRKS § 32 lg 1 punktile 3 on majutuskeskuse ülesanne tagada varjupaigataotlejale tervisekontrolli ja vajalike tervishoiuteenuste kättesaadavus. VRKS § 32 lg 1 punkti 4 järgi tuleb ühtlasi tagada hädavajalikud tõlketeenused. VRKS § 11 lõike 8 kohaselt kehtestab varjupaigataotleja tervisekontrolli ja talle osutatavate vajalike tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatuse ja korra sotsiaalminister määrusega. Sotsiaalminister on andnud 06.12.2013 määruse nr 40 [varjupaigataotleja ja väljasaadetava tervisekontrolli ja neile osutatavate tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatus ja kord](#). Antud määruse § 4 lõike 1 järgi rahastatakse riigieelarvest Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelus olevaid teenuseid, välja arvatud rakkude, kudede ja elundite hankimise, käitlemise ja siirdamisega seotud teenused rakkude, kudede ja elundite käitlemise ja siirdamise seaduse tähenduses ning täiskasvanute hambaravi, välja arvatud vältimatu hambaravi.

4.1.1. Esmase tervisekontrolli teostamine

Nagu eelpool märgitud, ei teostata käesoleval ajal varjupaigataotlejatele pärast keskusesse saabumist esmast tervisekontrolli.

Õiguskantsler on juba varasemalt teinud soovitusi, et varjupaigataotlejate keskuses on vajalik teostada esmane tervisekontroll.¹ Õiguskantsler selgitas, et esmane tervisekontroll on oluline, et tagada varjupaigataotleja enda, teiste varjupaigataotlejate ning keskuse töötajate õigust tervise kaitsele, sest selle käigus on võimalik hinnata varjupaigataotleja tervises seisundit, sh vajadusel kontrollida nakkushaiguste esinemist. Lisaks on esmase tervisekontrolli teostamine vajalik, sest keskusesse majutamisele võib eelneada varjupaigataotleja kinnipidamine või sunni kasutamine ning seetõttu on sõltumatu tervisekontrolli teostamine üks väärkohtlemise avastamise ja ennetamise meede. Esmase tervisekontrolli läbiviimisel tuleks silmas pidada Istanbuli protokollis sätestatud nõudeid piinamise ja muu julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise uurimiseks ja tõendamiseks.²

¹ Õiguskantsleri 22.01.2010 Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskusesse toimunud kontrollkäigu kokkuvõte, p 4.2, lk 10, kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_illuka_varjupaigataotlejate_vastuvotukeskuses.pdf.

² Istanbul Protocol Submitted to the United Nations High Commissioner for Human Rights 9 August 1999. <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training8Rev1en.pdf>. Vt ka M. Amos. Tervishoiutöötaja kohustused piinamise ja ebainimliku kohtlemise tuvastamisel. – Eesti Arst 2008; 87(4):306–309. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.eestiarst.ee/static/files/035/tervishoiutootaja_kohustused_piinamise_ja_ebainimliku_kohtlemise_tuvastamisel.pdf.

Ka hankelepingus on sätestatud, et vastuvõtuteenuse osaks on tervisekontrolli teostamine (p 2.1.2). Samuti on hankedokumentides määratletud, et pakkuja peab tagama, et kõik vastuvõtukeskustele suunatud, sh VRKS § 34 lõike 1 punkti 3 alusel väljaspool vastuvõtukeskust elavad varjupaigataotlejad peavad mõistliku aja jooksul läbima perearsti läbivaatuse.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler keskusele soovitus tagada, et keskusesse saabunud isikutele korraldatakse mõistliku aja jooksul esmane tervisekontroll. Samuti tuleks koostöös perearstiga määratleda, missuguste uuringute teostamise vajalikkust tuleks igakordselt hinnata.

4.1.2. Lepingu sõlmimine perearstiga

Nagu eelpool märgitud, ei ole keskusel sõlmitud perearstiga lepingut keskuse elanikele tervishoiuteenuste osutamiseks.

Õiguskantsleri hinnangul on lepingu sõlmimine vajalik ennekõike põhjusel, et oleks selgemalt määratletud varjupaigataotlejatele osutatavate tervishoiuteenuste sisu ja eripärad. Näiteks ei teostata käesoleval ajal esmast tervisekontrolli, kuigi vastuvõtuteenuse hankelepingu kohaselt on see vajalik ning ka perearsti selgitustest tuli esile, et see oleks tema hinnangul rahastuse olemasolul vajalik. Lepingus on võimalik ühtlasi määratleda täpsemalt, missuguseid asjaolusid tuleb esmase tervisekontrolli puhul silmas pidada ning missuguste analüüside teostamist kaaluda (s.h kohustused seoses väärkohtlemise avastamisega (vt eelmine alapunkt)). Samuti on lepingu sõlmimise korral selgem, missugustest õigusaktidest tuleb varjupaigataotlejatele tervishoiuteenuste osutamisel lähtuda (arvestades erisusi võrreldes tavaliste ravikindlustamata inimestega).

Sellest tulenevalt teeb õiguskantsler keskusele soovitus sõlmida perearstiga keskuse elanikele tervishoiuteenuste osutamiseks leping, milles on määratletud keskuse elanikele osutatavad teenused ja kord.

4.1.3. Tõlkimine

Õiguskantsler on varasemalt juhtinud tähelepanu ka sellele, et tervishoiuteenuse osutamisel tuleb vajadusel kaasata tõlk.³ Kui varjupaigataotlejal ei ole võimalik selgitada oma tervisehäire iseloomu või tervishoiuteenuse osutaja ei mõista varjupaigataotleja selgitusi, ei ole võimalik eesmärgipäraselt tervishoiuteenust osutada. Samuti eeldab tervishoiuteenuse osutamine, et teenuse saaja saab aru arsti selgitustest. Kui varjupaigataotleja ei saa aru tervishoiutöötaja selgitustest diagnoosi ja ravi osas, võib see kujutada ohtu varjupaigataotleja tervisele (nt ravimite manustamise juhised, võimalikud kõrvalmõjud jms). Seetõttu tuleb tagada vajadusel varjupaigataotlejale tervishoiuteenuse osutamisel tõlge talle arusaadavasse keelde.

Tõlgi kaasamise puhul tuleb arvestada arsti-patsiendi vahelise suhte eripäradega. Eesmärgipäraseks teenuse osutamiseks on vajalik konfidentsiaalsuse põhimõtte järgimine, et isikul oleks võimalik usalduslikult oma tervise kohta andmeid esitada. Samuti on oluline tagada tõlke asjakohasus. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi CPT) on juhtinud tähelepanu sellele, et kaasata tuleks

³ Õiguskantsleri 22.01.2010 Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskusesse toimunud kontrollkäigu kokkuvõte, p 4.2, lk 10.

üldjuhul kutseline tõlk; teiste taotlejate või ka MTÜ-de esindajate kaasamine ei ole üldjuhul sobiv lahendus.⁴ Samuti ei ole üldjuhul sobivaks lahenduseks, kui keskuse personal osaleb tõlgina. Kuigi keskuses viibivad isikud väljendasid usaldust keskuse töötajate suhtes ja osad neist ei näinud selles, et juhataja ise tõlgib, mingit probleemi, peab olema tagatud, et keskuse personali kaasamine tõlkimisel ei oleks keskuse elanike jaoks sundlahendus (v.a eriolukorrad), kus sellega mittenõustumise korral ei toimuks üldse tõlkimist. Tõlkimisel ka muude isikute kaasamisel tuleb arvestada arsti-patsiendi vahelise suhte eripäradega.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler keskusele soovitus korraldada tervishoiuteenuste osutamisel tõlge arusaadavasse keelde ja võimalusel kaasata üldjuhul kutseline tõlk keskuse kulul.

4.1.4. Laste hambaravi

Vastavalt sotsiaalministri määruse „[Varjupaigataotleja ja väljasaadetava tervisekontrolli ja neile osutatavate tervishoiuteenuste riigieelarvest rahastamise ulatus ja kord](#)“ § 4 lõikele 1 rahastatakse riigieelarvest Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelus olevaid teenuseid, välja arvatud rakkude, kudede ja elundite hankimise, käitlemise ja siirdamisega seotud teenused rakkude, kudede ja elundite käitlemise ja siirdamise seaduse tähenduses ning täiskasvanute hambaravi, välja arvatud vältimatu hambaravi.

Sellest nähtub, et tuleb tagada ka laste hambaravi. **Sellest tulenevalt teeb õiguskantsler keskusele soovitus võimaldada lastel pöörduda hambaarsti juurde keskuse kulul. Ühtlasi palub õiguskantsler vanemaid sellest võimalusest teavitada, sest vanemad ei ole sellest teadlikud ning kuna täiskasvanutele võimaldatakse vaid hamba eemaldamist, ei julge vanemad ka küsida laste hambaravi kohta.**

(4.2) Psühholoogiline nõustamine

Kontrollkäigul tõusetus küsimus varjupaigataotlejatele psühholoogilise nõustamise teenuse osutamisest.

Selgus, et keskuses ei ole korraldatud psühholoogilist nõustamist. Vajadusel on keskus korraldanud isikutele psühhiaatrilise abi osutamist. Siiski on kaalutud võimalust MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskuse projekti raames hakata osutama keskuse elanikele ka psühholoogilist nõustamist.

Intervjuude käigus mainisid mitu varjupaigataotlejat, et vajaksid psühholoogilist nõustamist. Peamise pingestava asjaoluna toodi esile ebastabiilset olukorda, teadmatust varjupaigamenetluse otsuse suhtes ja otsuse tegemise pikka aega (osade isikute puhul oli lisaks käimas kohtumenetlus).

Õiguskantsler on ka varasemalt juhtinud tähelepanu vajadusele kaaluda regulaarselt psühholoogilise ja/või psühhiaatrilise nõustamise teenuse võimaldamist varjupaigataotlejatele

⁴ Raport Austria valitsusele CPT 15.-25.2009 toimunud visiidi osas, CPT/Inf (2010) 5, p 48, 52, kättesaadav: http://www.cpt.coe.int/documents/aut/2010-05-inf-eng.htm#_Toc255897946. Raport Bulgaaria valitsusele seoses CPT 15.12.-19.12.2008 visiidiga, CPT/Inf (2010) 29, p 47, kättesaadav: http://www.cpt.coe.int/documents/bgr/2010-29-inf-eng.htm#_Toc226773898.

keskuses kohapeal.⁵ Nii esmase tervisekontrolli kui vajadusel edaspidiselt toimuva tervisekontrolli raames tuleb muuhulgas hinnata varjupaigataotleja puhul psühhiaatrilise või psühholoogilise nõustamise vajadust.

CPT on juhtinud tähelepanu, et minevikus asetleidnud traumaatilised kogemused võivad avaldada välismaalase vaimsele ning füüsilisele tervisele negatiivset mõju. Võõrasse riiki saabumiseiga seonduvalt tuttava isikliku ning kultuurilise ümbruse kaotamine ning määramatus tuleviku suhtes võivad viia vaimse tervise halvenemiseni, sh põhjustada varem esinenud depressiooni, ärevuse ning posttraumaatilise stressi ägenemist.⁶ Varjupaigataotlejate puhul on minevikus asetleidnud väärkohtlemise või tagakiusamise oht suur ning eeltoodud asjaolusid on vaja seetõttu silmas pidada ka majutuskeskuses viibivate varjupaigataotlejate puhul.

Teenuse kättesaadavuse huvides tuleks seda võimalusel korraldada keskuse ruumides. Sellisest võimalusest on vajalik inimesi teavitada. Samuti on vajalik korraldada vajadusel tõlkimine arusaadavasse keelde.⁷ Psühholoogilise nõustamise teenuse osutaja peaks olema ühtlasi tuttav varjupaigataotlejate kui grupi eripäradega.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler keskusele soovitus korraldada varjupaigataotlejatele psühholoogilise nõustamise teenuse osutamine. Võimalusel peaks teenuse osutamine toimuma selle kättesaadavuse huvides regulaarselt keskuse ruumides ning vastavast võimalusest on vajalik inimesi teavitada.

(4.3) Keeleõppe korraldus

Kontrollkäigul tuli esile, et varjupaigataotlejate hinnangul oleks võimalik korraldada keskuses keeleõpet tõhusamalt.

Selgus, et keskuses toimuvad keeletunnid kaks korda nädalas. Tundides õpetatakse samaaegselt nii eesti kui inglise keelt. Varjupaigataotlejad leidsid üksmeelselt, et keeleõpe on väga vajalik, seejuures tunnustati keskust ka inglise keele õpetamise eest. Siiski märgiti, et keeleõpe ei toimu kõige tõhusamal viisil. Kui keskusesse saabuvad uued inimesed, alustatakse keeleõppega sisuliselt otsast peale, mistõttu on edasiliikumine väga aeglane. Osad taotlejad mainisid, et õpivad keelt seetõttu omal käel (nt Internetist kättesaadavate materjalide järgi).

VRKS § 32 lg 1 p 4 näeb ette, et majutuskeskus korraldab varjupaigataotlejatele eesti keele õpetamist. Seaduses ei ole täpsustatud, missuguse sageduse või intensiivsusega tuleb eesti keele õpetamist korraldada.

⁵ Vt õiguskantsleri 22.01.2010 Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskusesse toimunud kontrollkäigu kokkuvõte, lk 10.

⁶ 19th General Report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. - CPT/Inf (2009)27, p 90, kättesaadav: <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-19.pdf>.

⁷ Tõlkimise kohta vt ka õiguskantsleri soovitusi seoses Politsei- ja Piirivalveameti välismaalaste kinnipidamiskeskusesse toimunud kontrollkäikudega. Õiguskantsleri 29.11.2013 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 6, p 4.3, kättesaadav:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/jarellkontrollkaigu_kokkuvote_ppa_valismaalaste_kinnipidamiskeskus.pdf; 12.03.2013 kontrollkäigu kokkuvõte, lk 6, p 4.3, kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_ppa_valjasaatmiskeskus_1.pd.

Keeleõppe korraldamisel tuleks eelkõige silmas pidada selle efektiivsust, et taotlejatel oleks võimalik varjupaigamenetluse ajal võimalikult suurel määral keelt omandada. See on abiks nii toimetuleku parandamiseks varjupaigamenetluse ajal kui ka juhul, kui isik saab rahvusvahelise kaitse ning jääb Eestisse elama. Viimasel juhul on tal vaja asuda tegelema erinevate elukorralduslike küsimuste lahendamisega ning mida suuremal määral ta suudab kohalikku keelt mõista või ise ennast selles väljendada, seda paremini on tal eelduslikult võimalik toime tulla nii töötamise kui muude elukorralduslike küsimuste lahendamisega.

Seejuures on õiguskantsler seisukohal, et samaaegselt inglise keele õpetamine taotlejatele on samuti vajalik ning paljud küsitletutest mainisid, et keskuses viibimise ajal on nad omandanud veidi inglise keelt, mis muudab igapäevase suhtlemise keskuse personali ja teiste elanikega oluliselt lihtsamaks. Küll aga tuleb nentida, et üldjuhul on keeleõpe tõhusam, kui seda õpetatakse võimalikult sarnasel tasemel olevatele inimestele, samuti peab keeleõpe toimuma üldjuhul vajaliku intensiivsusega. Uute elanike lisandumisel keeleõppega uuesti nullist alustamine aeglustab edasijõudmise kiirust ning võib teistele õppijatele mõjuda demotiveerivalt.

Eeltoodut arvestades teeb õiguskantsler majutuskeskusele soovitus kaaluda võimalusi keeleõppe korraldamiseks tõhusamal viisil (mh õppijate jaotamine erinevatesse gruppidesse sõltuvalt nende edasijõudmise tasemest).

Õiguskantsler tunnustab majutuskeskust, et varjupaigataotlejatele õpetatakse lisaks eesti keelele ka inglise keelt.

(4.4) Tegevused

Kontrollkäigul tuli esile, et keskuse elanikud tunnevad rõhutust pealesurutud tegevusetusest.

Nii vestlustest keskuse juhataja, varjupaigataotlejate kui MTÜ Johannes Mikhelsoni Keskuse esindajatega tuli esile, et keskuse elanikele korraldatakse suhteliselt palju ja erilaadilisi üritusi vaba aja sisustamiseks. Lisaks on suvisel ajal võimalik pidada keskuse juures aiamaad. Keskuse elanikud on aga esile toonud, et sooviksid enam töist rakendust. Keskuse juhataja selgitas, et keskuse elanikud on näiteks alati valmis abistama keskuses remonditööde tegemisel jms.

Vastavalt VRKS § 10¹ lõikele 1 võib varjupaigataotleja Politsei- ja Piirivalveameti loal Eestis töötada, kui Politsei- ja Piirivalveamet ei ole tema varjupaigataotluse suhtes ühe aasta jooksul, arvates varjupaigataotluse esitamisest, varjupaigataotlejast sõltumatul põhjusel otsust teinud. Antud ajapiirangu tõttu ei ole varjupaigataotlejad seni töötada saanud.

Õiguskantsler tunnustab nii keskuse kui vabaühenduste panust ajasisustuseks erinevate võimaluste loomisel. Õiguskantsler on seisukohal, et tõine tegevus on täiskasvanud inimese jaoks, kes on selleks võimeline, üks peamisi rakenduslikke ja eesmärgipäraseid tegevusi. Väga oluline on kindlasti ka see, et töö kaudu on inimesel võimalik end ise elatada. Lisaks aja sisukale täitmisele on see abiks ka varjupaigataotluse otsuse ooteajast tingitud ärevuse maandamiseks. Seaduses sätestatud ajapiirangu tõttu ei ole varjupaigataotlejatel võimalik käesoleval ajal töötada. Õiguskantsleri hinnangul tuleks siiski leida võimalusi nii suurel määral kui võimalik keskuse elanike hõlmamiseks tõise ja kutsealase tegevusega, et säilitada tööharjumust, anda võimalust praktilise väljundiga tõiseks tegevuseks ning soodustada

toimetulekut tööjõuturul, juhul kui inimene saab elamisloa Eestisse elama asumiseks. Seetõttu tuleks soodustada selliseid projekte ja tegevusi, mis aitavad kaasa nimetatud eesmärkide saavutamisele.

Kontrollkäigu raames selgitas keskuse juhataja, et keskus on olnud kontaktis Väike-Maarja Õppekeskusega, et kavandada koolitusprojekti, mis oleks suunatud just keskuse elanike jaoks ja võimaldaks väljaõpet hilisemaks tööleasumiseks.

Õiguskantsler tunnustab nii majutuskeskuse kui vabaihenduste panust varjupaigataotlejatele ajasisustuseks erinevate võimaluste loomisel.

Õiguskantsler teeb keskusele soovitusel soodustada projekte ja tegevusi varjupaigataotlejate hõlmamiseks töise ja kutsealase tegevusega, et säilitada tööharjumust, anda võimalust praktilise väljundiga töiseks tegevuseks ning soodustada toimetulekut tööjõuturul.

Samuti palub õiguskantsler keskusel edastada talle täiendavat infot koostöös õppekeskusega kavandatava projekti sisu ja teostamise kohta.

(4.5) Erivajadustega inimeste juurdepääs ja teenuste osutamine

Kontrollkäigul tõusetus küsimus, et käesoleval ajal ei ole majutuskeskuse hoone erivajadustega isikutele iseseisvalt juurdepääsetav. Keskuse esindaja selgitas, et ühel juhul on isik vajanud juurdepääsu ratastoolis ja see korraldati teiste keskuse elanike abil.

[Ehitusseaduse](#) § 3 lg 9 näeb ette, et kui ehitise kasutamise otstarve seda eeldab, peavad ehitise ja selle üldkasutatavad osad ning ruumid või alad olema ligipääsetavad ja kasutatavad liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimestele. Majandus- ja kommunikatsiooniministri 28.11.2002 määruse nr 14 "[Nõuded liikumis-, nägemis- ja kuulmispuudega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks üldkasutatavates ehitistes](#)" § 2 lg 1 p 1 järgi loetakse üldkasutatavaks ehitiseks mh hooneid, kus osutatakse avalikkusele administratiivseid, juriidilisi, sotsiaalseid või muid samaväärseid teenuseid; samuti laienevad antud nõuded hooldeasutustele (p 3). Antud määruse § 19 sätestab, et olemasolevate üldkasutatavate ehitiste rekonstrueerimisel ja laiendamisel, samuti ehitamise käigus olemasolevatele ehitistele üldkasutatavate ehitiste funktsioonide andmisel, tuleb tagada rekonstrueeritavate või laiendatavate osade vastavus kõnealuses määruses kehtestatud nõuetele.

Õiguskantsleri hinnangul on ka varjupaigataotlejate majutuskeskuse näol tegemist üldkasutatava ehitisega ning seetõttu peaks see olema juurdepääsetav erivajadustega inimestele. Seetõttu on hoone rekonstrueerimisel vajalik antud määruse nõuetega arvestada, et hoone oleks erivajadustega inimeste jaoks iseseisvalt juurdepääsetav.

Samuti on vajalik läbi mõelda, missugused on erisused teenuste osutamises, kui keskusel elav isik ei ole suuteline tulema ise toime kõigi vajalike toimingutega ning vajab seetõttu kõrvalist abi. Hetkel peavad keskusel elavad isikud oma eluolulised küsimused ise korraldama (poes käimine, söögi valmistamine, koristamine jm).

Õiguskantsler teeb keskusele soovitusel arvestada hoone rekonstrueerimisel vajadusega tagada sellele erivajadustega inimestele iseseisev juurdepääs ning teavitada õiguskantslerit, missuguses ajalise raamistikus on kavas seda korraldada.

Lisaks teeb õiguskantsler keskusele soovitusel analüüsida, kuidas toimub keskkuses vajadusel teenuste osutamine kõrvalist abi vajavatele isikutele.

(4.6) Lasteaias käimine

Kontrollkäigu ajal oli keskkuses kaks lasteaiaaialist last ning tõusetus küsimus, kas neil oleks võimalik käia lasteaias.

Üks küsitletud lapsevanem väljendas, et ta soovib, et laps läheks lasteaeda ja oleks soovinud seda ka varem juba. Ta väljendas, et ta ei tea, kas ja kuidas seda on võimalik korraldada ning kuidas toimub kulude katmine.

Keskuse juhataja märkis, et tõenäoliselt oleks lapsel võimalik käia kohalikus lasteaias ning vastavate kulude katmisel aitaks vald, kuid täpsemat infot selle kohta veel ei olnud.

Vastavalt [koolieelse lasteasutuse seaduse](#) § 10 lõikele 1 loob valla- või linnavalitsus kõigile pooleteise- kuni seitsmeaastastele lastele, kelle elukoht on antud valla või linna haldusterritooriumil ning kelle vanemad seda soovivad, võimaluse käia teeninduspiirkonna lasteasutuses. Seadus ei erista lapsi nende õiguslikust staatusest lähtuvalt.

Õiguskantsler teeb keskusele soovitusel selgitada välja, millised võimalused on keskkuses elavatel lastel lasteaias käimiseks ning kuidas toimub vastavate kulude katmine. Samuti palub õiguskantsler vanemaid vastavatest võimalustest teavitada.

(4.7) Muud küsimused

Kontrollkäigul tuli esile, et välisriiki helistamine on telefonikaardiga väga kallis (viie euro eest saab kõnelda paar minutit). Interneti teel helistamist ei saa keskkuse elanikud aga korraldada, sest neil ei ole pangakaart, mille kaudu krediiti osta.

Õiguskantsler teeb keskusele soovitusel kaaluda võimalust avada keskkuse nimele Skype konto, mille kaudu oleks keskkuse elanikel võimalik helistada, tasudes kõne eest keskkusele.

Lisaks selgus, et keskkuses ei ole vene-inglise keele sõnaraamatut. Kuna need on peamised keeled, mida keskkuses suhtlemiseks kasutatakse, tuleks kaaluda võimalust selle soetamiseks. Seetõttu teeb õiguskantsler keskusele soovitusel soetada võimalusel keskkusesse vene-inglise keele sõnaraamat.

(5) Hea praktika

Õiguskantsler soovib esile tuua majutuskeskuse töötajate väga avatud ning abivalmit suhtumist keskkuse elanikesse. Keskkuse elanikud kirjeldasid, et sealne eluolu on korraldatud perekeskselt ja nimetasid keskkuse töötajate suhtumist neisse isegi imeliseks. Samuti tunnustab õiguskantsler majutuskeskuse poolt varjupaigataotlejatele lisaks seadusega ettenähtud eesti keelele ka inglise keele õpetamist.

Õiguskantsler tunnustab ka nii majutuskeskuse kui vabaühenduste panust varjupaigataotlejatele ajasisustuseks erinevate võimaluste loomisel.

(6) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusena teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks eelpool toodud soovitused majutuskeskusele. Soovituste täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu jooksul soovituste tegemisest.